

Miljöbilssituationen i Södertälje

7 stjärnor av 10 möjliga

-

En granskning av Gröna Bilister

September 2006

Inledning

Växthuseffekten skenar, med snabba klimatförändringar och allt våldsammare väder som följd. En huvudanledning till Sveriges bidrag av den ökande växthuseffekten är att trafikens utsläpp fortsätter att öka, medan andra sektorer utsläpp har stagnerat eller börjat minska.

EU har två konkreta mål med bäring på transporter med personbil:

- 1) Använd mängd förnyelsebara drivmedel ska 2010 uppgå till minst 5,75 procent av den totala marknaden för drivmedel.
- 2) Det genomsnittliga utsläppet av fossil koldioxid från personbilar ska 2010 vara max 120 g/km.

Varje land har ett ansvar att leva upp till målen och målen bör också gälla för det lokala miljöarbetet. Riksdag och regering har slagit fast att ansvaret också gäller sektorsvis, med målet att trafikens koldioxidutsläpp år 2010 ska vara tillbaka på 1990 års nivå, för att långsiktigt minska.

Transporter är den största enskilda källan till flera miljö- och hälsofarliga utsläpp i åtskilliga av landets kommuner. Trafiken är dessutom ofta huvudorsak till att kommunen inte klarar fastställda miljö kvalitetsnormer för bland annat cancerframkallande partiklar. Södertälje kommun slår själva fast att ”Transporter är den största enskilda källan till koldioxidutsläpp i Södertälje kommun.”¹ På flera håll i centrala Södertälje överskrids också luftkvalitetsnormen för cancerframkallande partiklar (PM10). Utifrån detta står det klart att en minskad och miljövänligare bilism bör vara en viktig samhällslig prioritering, i linje med Gröna Bilisters arbete.

Gröna Bilister granskar vilket ansvar kommuner tar för att minska bilismens miljö- och hälsopåverkan, kombinerat med en granskning av andra tongivande aktörer inom kommunen. Granskningen tjänar som vägledning för de lokala aktörer som vill bidra aktivt till ett bättre lokalt miljöarbete inom bilismområdet.

Mattias Goldmann

Gröna Bilister

¹ <http://www.sodertalje.se/miljonatur/default.htm>

Kommunala mål

Kommunala mål för trafikens miljöpåverkan innebär inte i sig någon miljöförbättring – det är praktisk handling som räknas och som Gröna Bilister betygsätter. Vi presenterar ändå de relevanta kommunala målen, eftersom de har betydelse för:

- Medborgare som kan begära att målen uppfylls
- Miljöengagerade politiker och tjänstemän som kan hänvisa till antagna mål för att driva igenom en miljöriktig trafikpolitik
- Oppositionspolitiker som kan bevaka att den politiska majoriteten uppfyller avgivna löften och politiskt beslutade åtgärder
- Journalister som kan kritiskt granska om beslutade mål uppfylls

Agenda 21

Södertäljes Agenda 21, antagen av kommunfullmäktige i juni 2004, slår fast att ”De senaste 30 åren har antalet bilresor i länet ökat med ca 65 %. Även inom kollektivtrafiken har resandet ökat, även om takten i de flesta fall är långsammare. Transportsektorns utsläpp av koldioxid i Södertälje har ökat med åtta procent mellan åren 1990-2000.”

Utifrån detta har kommunen beslutat följande lokala delmål för trafikens klimatpåverkan:

- År 2007 drivs 75 % av kommunens fordon med icke-fossila bränslen.
- År 2010 har utsläppen av koldioxid från vägtrafiken inom Södertälje kommun stabiliserats på 1990 års nivå (i dagsläget innebär det en minskning av vägtrafikens utsläpp med 8 procent).²
- Kommunens upphandling av samhällsbetalda transporter genomförs så att de bidrar till att väsentligt minska transporternas miljöpåverkan.
- Södertälje kommun inför gratis parkering för miljöfordon.

Kommunens Agenda 21 ger också ett antal tips till bilisten, däribland att:

- Minska bilåkningen genom att åka mer kollektivt eller cykla och gå.
- Sänka hastigheten från 110 km/h till 90 km/h.
- Välja en mjuk körstil och spara bensen samtidigt som utsläppen minskar.
- Välja en miljöbil eller en bränslesnål bil.
- Gå samman med kompisar eller grannar och starta bilpool
- Samåka till jobbet

² http://www.sodertalje.se/sodertalje/miljonatur/agenda_21/a21program_04_layoutat.pdf

Resepolicy

Kommunens resepolicy syftar till att minimera miljöpåverkan från de anställdas resor. I policyarbetet lyfta åtgärder som distansarbete, samåkning och sparsam körning fram som delar i grönare bilism.

MaTs

I Södertäljes MaTs, miljöanpassat transportsystem, nämns bl.a. att kommunen bör

- Etablera en dialog med körskolor om utbildning i s.k. Ecodriving.
- Sprida kunskap om bilpooler och hjälpa till att bilda bilpooler.

Klimatinvesteringsprogram

Södertälje har inte beviljats statliga Klimatinvesteringsbidrag (Klimp) och de ansökningar kommunen har lämnat in har inte fokuserat på bilism, utan t.ex. på eldning av havreskal och utnyttjande av kylvatten.³

Resvaneundersökning

Kommunen har tillsammans med Astra och Scania gjort en stor resvaneundersökning. Totalt 17 000 anställda har fått svara hur de reser till och från arbetet och vad som skulle få dem att ställa bilen. I slutrapporten anges att ”Den åtgärd som skulle få störst betydelse för att förmå bilister på både AstraZeneca, Scania och Södertälje kommun att *samåka oftare* är att garantera en hemresa om samåkningen av någon anledning inte fungerar en dag. Näst bästa åtgärd skulle vara hjälp att hitta samåkningspartner. Inom samtliga tre organisationer anger bilisterna att de viktigaste åtgärderna för att resa kollektivt oftare är rabatterad kollektivtrafik, kortare restider och fler bussavgångar.”⁴

Utifrån detta underlag har kommunen bl.a. genomfört kampanjer för att få fler att använda en webbaserad samåkningstjänst. Också AstraZeneca och Scania har genomfört åtgärder för minskad privatbilism hos de anställda.

Södertälje kommuns bilinnehav

Kommunens eget bilinnehav är av stor betydelse för bilismens totala miljöpåverkan i kommunen, bl.a. för att:

- Kommunen kan vara föregångare i inköp av miljöbilar och då stimulera den lokala bilhandeln att ta hem och marknadsföra dessa bilar.

³<http://www.naturvardsverket.se/dokument/hallbar/invprog/klimp/pdf/klimpans/sodertalje.pdf>

⁴ Södertälje kommun: Hur vi reste till och från arbetet 2005

- Kommunen köper tillräckliga volymer bilar för att komma förbi ”hönan och ägget situationen”; privatpersoner kan tvingas avstå från att t.ex. köpa en etanolbil därför att det lokalt saknas tankmöjligheter, men kommunen kan med sina fordon stimulera fram att det etableras sådana tankmöjligheter.
- Kommunen serverar normalt sett sina bilar föredömligt, innebärande att det efter ett par år kommer ut miljöbilar i gott skick på andrahandsmarknaden.

Södertäljes policy för inköp och användning av tjänstebilar anger att bilar som köps in i första hand ska vara bilar i miljöklass 1 drivna av hybridmotorer eller möjliga att köra på förnyelsebart bränsle, biogas eller etanol. I senaste miljöbokslutet anges dock att ”Kommunens planer att öka andelen bilar drivna av förnyelsebart bränsle har gått något långsammare under 2005, endast 5 nya miljöbilar har tillkommit mot 13 året innan. Antalet miljöbilar uppgick till 60 st. vid årsskiftet och kommunens samtliga 44 st. dieslbilar körs på EcoPar. Den totala bilparken uppgick vid årsskiftet till 187 st. Det återstår att byta ut drygt 45 konventionella bensinbilar fram till 2007 för att klara kommunens mål för bilparken.”⁵ Den 15 september 2006 hade kommunen bilar enligt följande:

- Etanolbilar 65
- Hybridbilar (el/bensin) 3
- Elbil 1
- Bensin 89

Miljöbilsandelen är därmed knappt 44 procent, vilket innebär att den ökningstakt som miljöbokslutet anger som nödvändig inte hålls. Utöver den granskade personbilsflottan har kommunen 26 lätta lastbilar/bussar, 9 tunga lastbilar och 28 motorredskap som framförs med EcoPar, syntetisk diesel framställd av fossil naturgas.

Miljöbokslutet slår också fast att ”Andelen miljöbilar inom Telgekoncernen är väsentligt lägre än i den kommunala fordonsflottan i övrigt. Av den leasade eller ägda fordonsparken med undantag av sopbilar och dragbilar ca 130 st. är endast 6 st. elbilar och 3 etanolbilar.”⁶

Förmånsbilar är normalt sett onödigt stora och motorstarka och körs onödigt mycket. Därför är det positivt att Södertäljes kommun helt avstår från förmånsbilar som löneförmån.

Upphandlingskrav transporttjänster

Genom att ställa miljörelaterade krav när kommunen upphandlar transporter, kan kommunen till en mycket låg kostnad stimulera fram en positiv utveckling. Då t.ex. färdtjänst och skolskjuts vanligen körs av taxibolag, får kraven dessutom effekter på sektorer som kommunen normalt sett inte påverkar. Miljöeffekten blir dessutom stor, eftersom en taxibil i runda tal motsvarar tio privatbilars körsträcka och utsläpp.

Södertälje kommun ställer ett antal miljörelaterade krav på sina leverantörer av transporttjänster, bl.a. skolskjuts. Leverantörerna ska uppvisa ett miljöledningssystem, ha utbildat sina chaufförer i miljövänligt körsätt (Ecodriving), fordonen ska ha däck utan HA-oljor,

⁵ http://www.sodertalje.se/upload/miljo_natur/dokument/MB06_luft_ozon.pdf

⁶ Ibid.

etc. Äldreomsorgskontoret använder ett GIS-baserat verktyg för att optimera resorna och därmed minska bränsleförbrukningen. Kommunen anger att den leverantör som vill kan offerera drift på förnybara bränslen, men ställer inga specifika krav att dessa bränslen, faktiskt ska användas.

Kommunens färdtjänst sköts av landstingets färdtjänstförvaltning, som ger högre milersättning till dem som kör på förnybara drivmedel. Färdtjänsten anger att 320 miljöbilar nu kör för dem, delvis p.g.a. en fördubblad miljöbonus till taxiföretagen. Åtta procent av alla färdtjänst- och sjukresor utförs nu med miljöfordon.

Utbildning

Genom att lära ut sparsam körning, Ecodriving, kan kommunerna minska sina kostnader för fordonsbränsle, samtidigt som utsläppen minskar och transportererna går något snabbare.

Kommunen har utbildat cirka 650 kommunanställda i sparsam körning, Ecodriving, och fler kommer att utbildas. Detta är ett av de mest omfattande program för sparsam körning vi sett på kommunal nivå, men bristande uppföljning gör att det inte finns tillförlitlig statistik på minskad bränsleförbrukning.

I Grön Trafikskola, diplomerad av Gröna Bilister i samarbete med Sveriges Trafikskolors Riksförbund, lär man sig ett mer miljöanpassat körmönster, bl.a. med Ecodriving, samt en miljödriven helhetssyn på transporter.⁷ Pedalens Trafikskola är den enda Gröna Trafikskolan i kommunen.

Stimulans till medborgarna

För att få hög utväxling på det kommunala miljöbilsarbetet, är det helt centralt att medborgarna också engageras, eftersom större delen av de bilar som finns i kommunen ägs av kommunmedborgare eller företag som är verksamma i kommunen.

Från 1 juli 2006 har Södertälje kommun gratis parkering för miljöbilar. Försöksperioden pågår till 30 juni 2008. Beslutet togs av kommunfullmäktige 29 augusti 2005, men överklagades till länsrätten med hänvisning till kommunallagens likställighetsprincip (10 kap. 8 § KL). I sitt beslut den 28 april 2006 gav länsrätten nu Södertälje kommun rätt och kommunen införde kort därefter parkeringsförmånen. Parkeringstillståndet gäller i två år och kan sökas av privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer.⁸ Som miljöbil räknas "Fordon med förbränningsmotor som kan köras på annat drivmedel än bensin, dieselolja och rapsolja RME, hybridfordon, el- och bränslecellsfordon, etanolfordon och gasfordon (naturgas, biogas), men alltså inte särskilt bränslesnåla fordon enligt Vägverkets miljöbilsdefinition. Ansökningshandlingarna finns på nätet och på gatukontoret, är lätta att fylla i och ingen ansöknings-/engångsavgift krävs."⁹

Allt fler kommuner delfinansierar medborgares miljöbilsköp, ofta med 30-50 procent av merkostnaden jämfört med motsvarande bensinbil. Södertälje har dock inte infört denna stimulans.

⁷ Läs mer om Gröna Trafikskolor på www.grontrafikskola.se.

⁸ http://www.sodertalje.se/templates/page___1747.aspx, ansökningshandlingar på

⁹ http://www.sodertalje.se/upload/trafik/dokument/ansokningsblankett_1.pdf

Studier har visat att man i medeltal minskar sitt bilåkande runt 50 procent när man går med i en bilpool. Dessutom har det visat sig att en bilpoolsbil ersätter mellan åtta och tolv privatägda bilar. Det frigör stora ytor som man kan använda till roligare saker än parkeringsplatser.¹⁰ Södertälje erbjuder dock ingen bilpool åt sina medborgare, trots att redan 1997 års Agenda 21 slog fast att ”Senast år 2000 medverkar Telgebostäder till att organisera bilpooler i minst hälften av sitt bestånd”.

Kommunens webbplats har relativt god information om miljöfordon och hur man kan minska miljöpåverkan från sitt bilkörande.¹¹ Dessutom är kommunen, som en av drygt 50 svenska kommuner, med i Europeiska Trafikantveckan och har ett relativt ambitiöst uppbygg för att i samband med detta informera om miljövänligare bilism.¹²

Tankställen och bränslekrav

För att miljöbilen som kan tankas på förnybara bränslen ska ge någon faktisk miljövinst, är det givetvis nödvändigt att den inte tankas med bensin eller diesel – etanol- (flexifuel), gas- (bifuel) och RME-fordon erbjuder alla denna möjlighet, med borttappat miljönytta som följd. Kommuner kan aktivt medverka till att tankställen etableras, dels genom att själva stå för ett tillräckligt underlag för att något bensinbolag ska erbjuda sig att sälja bränslet (gäller vanligen etanol), dels genom att själv tillverka bränslet (gäller vanligen biogas).

Södertälje kommun har aktivt arbetat för att öka tillgängligheten på biobränslen för fordonsdrift. Vid senaste upphandlingen av drivmedel ställdes krav att leverantören skulle tillhandahålla etanol E85 vid tankstation inom kommunen. E85 finns nu på OKQ8 (Järnagatan/Bangatan och Geneteleden), QStar (Persnagen) och Statoil (Vekstadvägen). Statoil tillhandahöll tidigare också RME rapsmetylester men har nu slutat sälja bränslet.

Södertälje tankar sedan juni 2002 alla sina dieselfordon med syntetisk diesel, EcoPar, tillverkad av naturgas. Kommunen anger att ”I framtiden ska bränslet tillverkas av biomassa - kanske av matrester från hela Södertälje med omnejd.”¹³

I övriga länet finns ytterligare ett antal möjligheter att tanka E85, RME samt biogas/naturgas.

Kommunen har i motsats till Örebro kommun, inte några formella krav på en successivt ökande andel etanol i konventionell bensin och RME (rapsmetylester) i konventionell diesel, trots att detta skulle ge betydande miljöfördelar till ringa kostnad. Södertäljes ordförande för miljönämnden har dock uttalat sig för sådana krav.

Bilförsäljning

För att kommuninvånarna ska kunna ta miljöbilsansvar är det av stor betydelse att det går att köpa miljöbil inom den egna kommunen eller i grannkommunerna – endast få är beredda att åka långa sträckor för att köpa en miljövänligare bil. Där bilarna finns, är det

¹⁰ <http://www.bilpool.se/index.jsp>.

¹¹ Se bl.a. http://www.sodertalje.se/templates/Page____743.aspx

¹² http://www.sodertalje.se/templates/page____2556.aspx.

¹³ <http://www.sodertalje.se/templates/Page.aspx?id=729>

också av stor betydelse att de faktiskt finns inne, kan provköras och finns med i den lokala bilhandelns marknadsföring. På denna punkt har Gröna Bilister funnit mycket stora skillnader mellan olika generalagenters och återförsäljares inställning och motivation.

Ford står för huvuddelen av den totala miljöbilsförsäljningen i Södertälje. Hos återförsäljaren Bilfirma Lars Pettersson AB står Focus FFV (etanoldrift) för ungefär en tredjedel av den totala Fordförsäljningen i kommunen. I praktiken har man slutat ta hem några andra modeller än etanolversionen av Focus, som säljs utan merkostnad jämfört med den bensindrivna modellen. Kommunen har köpt över 50 Focus FFV.

Saabs återförsäljare säljer med stor framgång etanol/flexifuelversionen av Saab 9-5 och Volvo etanol/flexifuelversionen av S40/V50. Volvo säljer dessutom gasbilar, men de är av begränsat intresse eftersom tankställe för biogas helt saknas.

Toyotas återförsäljare Metro Auto Gruppen säljer hybridbilar av modellen Prius, bl.a. knappt 10 till kommunen.

Slutsatser och rekommendationer

Södertälje ligger nära toppskiktet av landets miljöbilskommuner. Södertälje får betyget 7 av maximala 10 för sitt arbete. Bland det särskilt berömvärda märks:

- Kommunens höga andel miljöbilar – som dock måste öka snabbare för att nå av fullmäktige beslutade nivåer för 2007
- Gratis parkering för miljöbilar
- Avsaknad av förmånsbilar
- Kommunens aktiva arbete för att minska beroendet av fossil bensin och diesel, bl.a. med syntetisk diesel EcoPar för alla egna dieseldrivna personbilar, och strävan att uppnå förnybar syntetisk diesel, BioPar
- Den goda tillgången på etanol E85, delvis beroende på en stor kommunal miljöbilspark och aktivt påverkansarbete gentemot bensinbolagen
- Satsningen på utbildning i sparsam körning, Ecodriving – knappt någon kommun har utbildat lika brett som Södertälje
- Landstingets färdtjänstförvaltnings stimulans till taxibolag att köra på förnybara drivmedel – men varför är inte Södertälje lika tydliga när man köper in skolskjuts?
- Bra information till medborgarna, på webb och i samband med Trafikantveckan
- Nyskapande samarbete med storföretag i kommunen för att minska privat bilanvändande i transporter till och från jobbet.

Gröna Bilister har åtta huvudsakliga rekommendationer till Södertälje kommun:

- 1) Fastställ ett slutdatum för fossilbränsledrift för den egna fordonsflottan.
- 2) Utöka stimulansen till medborgare med miljöbil, med delfinansiering av merkostnaden vid nybilsinköp.
- 3) Ställ miljöbilskrav på leverantörer av transporter som skolskjuts.
- 4) Avveckla förmånsbilarna i de kommunala bolagen och tillse att de skaffar fler miljöbilar. Särskilt Telge Energi är svaga i detta avseende.
- 5) Kräv att de kommunägda bolagen är minst lika aktiva i omställningsarbetet som kommunens förvaltningar – med ägardirektiv om nödvändigt (som Östersund).
- 6) Följ systematiskt upp och repetera utbildningen i sparsam körning.
- 7) Inför en bilpool för allmänheten – som det står i kommunens Agenda 21.
- 8) Kräv en successivt ökande andel etanol i konventionell bensin och RME i konventionell diesel (i linje med Örebro kommuns beslut).

Denna rapport är framtagen av Gröna Bilister (Mattias Goldmann), baserad på enkätsvar från Södertälje kommun, företrätt av Anders Karlsson, Christine Persson och Sara Wård, Samhällsbyggnadskontoret. Detta har kombinerats med utförliga granskningar av kommunala dokument och handlingar från andra relevanta aktörer. För ytterligare information: mattias.goldmann@gronabilister.se. Se även www.gronabilister.se.